

Modersmålssvenskar och vi andra

Ungas språk och identifikationer i ljuset av nynationalism

Ann Runfors

MOTHER-TONGUE SWEDES AND THE REST OF US. YOUNG PEOPLE'S LANGUAGES AND IDENTIFICATIONS IN THE LIGHT OF NEO-NATIONALISM. In Sweden multilingualism is regarded as a highly valued asset. This endorsement of multilingualism is often overshadowed by promotion of the Swedish language, though. Using an ethnographic study of ethnically mixed schools in Sweden, the present article discusses this tendency and argues that it can be understood in the light of neo-nationalism and culturalism. With this discussion as a background and a study with former pupils as a starting point, the implications of such culturalism for young descendants of migrants in Sweden today is examined. The article shows how young descendants are placed in different, polarised culturalist positions and how their perspectives on language and self vary in accordance with these. It demonstrates how such positioning creates shared conditions across ethnic and gender boundaries and illustrates how these conditions contribute to shaping shared attitudes towards language as well as shared identifications among young people of different backgrounds and genders.

Keywords: Neo-nationalism, culturalism, ethnography, Swedish compulsory schools, young descendants of migrants, multilingualism, identity.

Värdet av att individer är flerspråkiga framhålls ofta i olika sammanhang – inte sällan med hänvisning till globalisering och människors ökade rörlighet över nationella och språkliga gränser. Trots detta hamnar flerspråkighetsambitionerna ibland i skuggan av en fokusering på svenska språket – till exempel på svenska institutioner som förskolor och grundskolor (se till exempel Runfors 1993, Ronström, Runfors & Wahlström 1998, Haglund

---

Ann Runfors är FD i etnologi, forskare och lärare vid Stockholms universitet, avdelningen för etnologi vid Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusstudier, 106 91 Stockholm. E-post: Ann.Runfors@etnologi.su.se

2005). Så var också fallet på de multietniska ytterstadsskolor där jag följde lärare i samband med min avhandlingsstudie (Runfors 2003, se till exempel s 102ff, 150–161). I den här artikeln återvänder jag till de tendenser jag iakttog under mina fältstudier på skolorna och analyserar dem i ljuset av såväl globala som nationella sociala processer, nämligen som uttryck för nynationalismen och en därtill länkad kulturalism – det vill säga en benägenhet att beskriva samhällen och dess relationer i kulturella termer.

Med avstamp i en intervjustudie bland före detta elever på dessa skolor undersöker jag också vad kulturalismen och dess fokus på svenska språket kan betyda för språksyn och identitetskonstruktioner hos en kategori människor som idag utgör ett inslag i många av dagens västliga metropoler, nämligen de nu ofta nästan vuxna barnen till de många människor som under decennierna efter andra världskriget sökte sig över nationsgränser (se till exempel Crul & Vermeulen 2003, Thomson & Crul 2007).

Mitt intresse rör alltså ungas språksyn och identitetskonstruktioner visavi de beskrivnings- och positioneringspraktiker de är omgärdade. Detta intresse har både teoretisk och empirisk bakgrund. Om vi börjar med det först nämnda så är en teoretisk utgångspunkt att de beskrivningar och indelningar vi gör av det vi kallar verkligheten får återverkningar på samma verklighet (jämför till exempel Brah 1996, Fanon 1997, Hall 1997, Mohanty 1999). En annan är att sociala aktiviteter både kan återskapa och förändra de omständigheter som frambringade dem. För samtidigt som beskrivnings- och positioneringspraktiker gör något med människor, så svarar människor på dessa praktiker och på de tilltal de innehåller. Och genom dessa handlingar kan de såväl bidra till att reproducera som till att utmana praktikerna och de villkor dessa formar (Giddens 1979, 1981, 1984, 1991). Ytterligare en utgångspunkt är att sociala identifikationer inte är något individer innehar, utan ett resultat av hur människor tolkar, positionerar och bemöter varandra och av hur individerna själva positionerar sig som svar på detta. Sociala identifikationer ses med andra ord som något som *skapas* i det ständigt pågående samspelet med omgivningen och därmed som nära förbundet med representation och makt (jämför till exempel Skeggs 2000, 2004, Ahmed 2004, Anthias 2007).

När det gäller den empiriska förhistorien så har mitt intresse sin bakgrund i insikter och frågor som emanerade ur nämnda avhandlingsarbete (Runfors 2003). Det ledde till att jag tio år senare spårade upp och djupintervjuade arton av de elever som gått i den femteklass där jag hade vistats mest under mina fältstudier.¹ När vi återsågs hade de forna eleverna hunnit bli unga män och kvinnor på tjuuguett.

Så många som sexton av de arton unga jag intervjuat har föräldrar/en förälder som migrerat till Sverige – från framförallt Mellanöstern men också från Sydamerika, Afrika och i några enstaka fall från norra Europa.² Denna intervjugrupp avspeglar den före detta skolklassens

elevsammansättning, men även demografin i de aktuella ytterstadsdelarna och den spatiala segregationen i dagens Sverige. Det är de sexton som alla är barn till migranter och som har vuxit upp med flera språk i sitt hem, som jag diskuterar i den här artikeln.³

I enlighet med mitt intresse för de ungas erfarenheter, livsval och positioneringar var intervjuerna i huvudsak biografiskt orienterade.⁴ De få frågor jag ställde om de ungas språk var bakgrundsfrågor: om de är flerspråkiga, vilka språk de talar och i vilka sammanhang. Ändå innehåller intervjuerna utsagor som synliggör hur de unga positionerar sig i förhållande *till* språk men också *med hjälp av* språk. Det är framförallt dessa utsagor och positioneringar jag fokuserar i den här texten.

Innan jag närmar mig de unga vill jag dock diskutera den inledningsvis nämnda frågan om hur man kan förstå att värdet av individens flerspråkighet framhålls i olika sammanhang *samtidigt* som flerspråkighetsambitionerna ofta hamnar i skuggan av tal om svenskinläring. I detta syfte riktar jag blicken mot samtida sociala processer och mot deras uttryck på den skola där de unga gick under sin låg- och mellanstadietid på 1990-talet. Denna diskussion bildar en bakgrund för analysen av de ungas sätt att idag tala om och förhålla sig till språk och sig själva.

Nynationalism, kulturalism och fokuseringen på svenska

I kölvattnet på globalisering och folkomflyttningar kan i dag två närmast motsatta förändringsprocesser iaktas – dels en *homogenisering* där särdrag mellan länder suddas ut, dels en *fragmentarisering* där nationer och grupper framhäver särdrag i sökandet efter identifikation och sammanhang (Eriksen 1998). I detta ljus kan man se den nynationalism som svept över Europa och även in i Sverige. I fotspåren på denna har också en kulturalism brett ut sig – en benägenhet att beskriva samhällen och deras relationer i kulturella termer (Stolcke 1995, Ghorashi 2007). Till exempel tenderar ojämlikhet allt oftare att förklaras med hänvisning till människors avvikande kulturella bakgrund – snarare än som resultat av direkt och indirekt samspel mellan samhällsgrupper. I politik och debatt återkommer assimilationistiska och språkliga krav understödda av kulturella argument samtidigt som majoriteter och minoriteter tenderar att framställas som motsatta poler på en kulturell skala (se till exempel Blackledge 2005, Walsum 2006, Alghasi, Eriksen & Ghorashi 2009).

På svensk botten kan denna nymornade nationella medvetenhet iaktas i det antal böcker som publicerats de senaste två decennierna gällande vad som är svenskt, likaväl som i det antal tidningsspalter som har använts för att bearbeta frågan om *vem* som är svensk. Den

vidhäftande kulturalismen kommer i sin tur till synes i den alltmer cementerade uppdelningen av nationens medborgare i svenskar kontra invandrare samt i framhållandet av att den senare kategorin bör få och ha kunskaper i svenska språket och svensk kultur.

I backspeglarna kan man säga att jag under mitt avhandlingsarbete (Runfors 2003) iakttog hur kulturalismen gestaltade sig på en central, normbildande samhällsinstitution som den svenska skolan. De ytterstadsskolor jag studerade framstod som deltagare i ett sedan länge pågående samhällsprojekt för att utjämna skillnader mellan individer och grupper. Lärarnas arbete baserade sig på närmast folkhemiska visioner om en samlad gemenskap av (jäm)likar. Men när skolorna nu hade att hantera effekter av globaliseringen i form av migration bredde samtidigt kulturaliserande sätt att förstå och beskriva strävandena ut sig.

Det jag observerade var en förskjutning *från* att i jämlikhetens namn förmedla det lärarna kallade ”kunskap och social kompetens” *till* att lära ut ”svensk kultur och kulturkompetens” – och inte minst ”korrekt svenska”. Under mina fältvistelser kunde jag följa lärarnas intensiva arbete med att mejsla fram svenskheten så att den blev något som det gick att tala om och att förmedla. Svenska språket respresenterade för dem inte bara en konkret kunskap. Det framstod också som en syntetisering och konkretisering av svensk kultur. Lärarnas förmedlande av ”det svenska” och ”en bra svenska” utgick från ett självklart svenskt ”vi” och riktades framförallt mot de elever som kallades ”invandrarbarn”. Den uttalade och goda avsikten var att ”invandrarbarnen” skulle tillföras resurser för att få samma möjligheter som ”vanliga svenska barn”.

De resurser som skulle fördelas för att uppnå den eftersträfvade jämlikheten började alltså beskrivas i kulturella termer – som svenskdefinierade kompetenser. Men även den måttstock elevenna mättes mot kulturaliserades. Tidigare skedde socialiseringen och normaliseringen av skolbarnen i förhållande till en serie outtalade och normativa jämförelsepunkter – medelklass av vit, urban, heterosexuell, manlig modell. Nu smälte dessa samman till en position som började benämnas ”svensk”. Det här verbaliserades när de skolanställda till exempel använde benämningarna ”vanliga barn” och ”svenska barn” synonymt. ”Vanlig” syftade då inte i första hand på det oftast förekommande, utan på det normala i betydelsen det önskvärda i alla dess fasetter.

Som påvisats även i många andra studier av utbildningsinstitutioner (se till exempel Osman 1999, Tesfahuney 1999, Carlsson 2002, Gruber 2007) fortsatte alltså ”det svenska” att etableras som överordnad social position. Men i de aktuella skolorna synliggjordes dessutom hur andra normativa jämförelsepunkter kulturaliserades och utnämndes till kriterier på svenskhet samt hur ”svensk” därmed formades till en ännu snävare och mer normerande och uteslutande position.

Kulturaliserade kategorier och kulturell grammatik

Kulturgeografen Katarina Mattson (2005) har analyserat svenska forskningsrapporter och funnit principer som ofta används för att ringa in vem som är svensk – och därmed också vem som inte är det. Kategorin svensk tenderade i Mattsons material att baseras på att en person är född i Sverige, har svenskt medborgarskap, har föräldrar som båda är födda i Sverige, har svenska som modersmål samt motsvarar föreställningar om hur en svensk person ser ut och om vad det innebär att vara ”kulturellt svensk”.

I skolpraktiken jag studerade återkom några av de här principerna, andra inte. När lärarna kategoriserade eleverna brydde de sig till exempel sällan om födelse-land eller medborgarskap. Att en elev var född i Sverige och/eller hade svenskt medborgarskap medförde alltså inte automatiskt en kategorisering som svensk. De som hamnade i kategorin invandrarbarn var snarare de som hade någon förälder född i ett annat land än Sverige, som inte hade svenska som modersmål och som inte stämde in på lärarnas föreställningar om vad det innebär att vara svensk till utseende och/eller beteende.

I lärarnas kamp för allas lika möjligheter och värde fanns dock samtidigt ett uttalat motstånd både mot att uppmärksamma elevernas nationella, kulturella, etniska och religiösa bakgrunder och mot att särskilja dem på denna grund. De talade om att möta varje elev som en individ. Motsägelsefullt nog hanterade de samtidigt den heterogena elevskaran med hjälp av just motsatsparet svensk – invandrare. Både motståndet och kategoriseringsprincipen åskådliggjordes var gång jag under fältstudierna besökte en ny skolklass. När lärarna presenterade eleverna beskrev de gärna klassen med hjälp av nämnda motsatspar. De kunde till exempel säga att ”min klass består av två svenska barn och resten invandrarbarn”. Om jag frågade var de enskilda eleverna var födda, varifrån deras föräldrar migrerat och så vidare hade många lärare svårt att svara. En del lät mig också förstå att sådana frågor var ovidkommande eller kanske till och med olämpliga. En klasslärare förklarade att de anställda på skolan ”inte tänkte i sådana termer”. Den modersmåls lärare som arbetade i klassen höll med. ”Det spelar ingen roll varifrån folk kommer. Nu är vi alla här – tillsammans.” Klassläraren förtydligade. ”Vi möter alla som individer. När man når så långt att man inte tänker på bakgrunden, utan bemöter individen, så har man kommit långt vad gäller fördomsfrihet.”

Motståndet mot att uppmärksamma och särskilja eleverna med hänvisning till bakgrund kan förstås som uttryck för en vision som genomsyrar den svenska välfärdstaten, nämligen den liberala ideologins tanke om ”difference-blindness” (Taylor 1995, 1999) – på svenska olikhetsblindhet. Det är en tanke som innehåller visioner om hur världen borde vara: ett ställe där människor behandlas lika oavsett härkomst, där olikhet inte

graderas och där olikhet därmed heller inte inverkar på hur människor bemöter varandra. Tanken om olikhetsblindhet innehåller också idéer om hur man når detta mål: genom att inte tillmäta skillnader förknippade med ursprung någon social betydelse. Den underliggande logiken är att erkännande av olikhet skapar rangordningar och vidare att sådana kan undvikas om man inte uppmärksammar skillnader (Taylor 1995, s 78ff).

När lärarna försökte undvika att uppmärksamma elevernas bakgrund agerade de alltså i enlighet med visioner inom den svenska välfärdstaten och i enlighet med den strategi som föreskrivs inom ramen för olikhetsblindhetens logik. I enlighet med välfärdspolitiska mål och skoldirektiv var de dock också inriktade på ”invandrarbarn” som en elevkategori som behövde tillföras extra resurser. Allt för att de skulle få en likvärdig utbildning och lika möjligheter inför framtiden. Ser man till lärarnas strävanden så tedde sig användningen av kategorin invandrare snarast som ett sätt undvika fokus på elevernas egna etniska och religiösa identiteter och istället fästa uppmärksamheten på de behov av resurstilldelning som framträdde när eleverna mättes mot normen.

Resultatet var dock en kulturell grammatik. Den visade sig i uppdelningar i svenskt och icke-svenskt, i ”svenska barn och resten”, där såväl svensk som invandrare formades till polariserade och kulturaliserade positioner i vilka eleverna skrevs in. Den visade sig i kulturella tolkningar av såväl utseende som språk: när utseendemässig likhet respektive olikhet tolkades som avläsbara tecken på kulturell likhet respektive olikhet, när språklig likhet respektive olikhet gavs social signifikans, tillskrevs kulturella innebörder och användes som en slags hörbar måttstock på kulturell likhet respektive olikhet. Den gestaltade sig i undervisningspraktiken och dess fokus samt i tolkningen av ojämlikhet som sprungen ur kulturell bakgrund – snarare än ur samspel mellan samhällsgrupper.

Riktade ljuskäglor

I de studerade skolorna synliggjordes också konsekvenser av de skildrade sätten att förstå och beskriva tillvaron. En effekt var att uppmärksamhetens ljus helt koncentrerades på upplevelsen av ”invandrarbarnen” som icke-svenska och i avsaknad av kompetenser och erfarenheter som bestämdes som svenska. De ambitioner som hamnade i centrum för lärarna var följaktligen att i likvärdighetens och jämlikhetens namn utrusta ”invandrarbarnen” med sådana erfarenheter och kompetenser – inte minst med ”en bra svenska”.

I dessa strävanden blev satsningar på flerspråkighet och modersmålsundervisning något som helt underordnades, för att inte säga marginaliserades. De hamnade utanför uppmärksamhetens ljuskägla

och i diskursiv skugga. De kom att framstå som något som inte kunde tillåtas ta upp utrymme i den viktiga kampen för att ge barnen kunskaper i det svenska språket och ”det svenska” i allmänhet. I den mån elevernas modersmål framhölls så var det framförallt som en grund för till inläring av svenska språket.

I skolorna tydliggjordes dock att kulturalismen hade långt vidare implikationer än så. När uppmärksamheten riktades mot det ”invandrarbarnen” saknade i förhållande till den måttstock som gick under benämningen ”svenska barn” så hände något. Likheterna mellan dem som benämndes invandrarbarn frammanades. Samtidigt hamnade olikheterna dem emellan utanför blickfånget. En effekt var att den etniskt, religiöst och på andra sätt heterogena elevskaran enhetliggjordes som avvikande från normen. En annan var att deras individuella erfarenheter och egna identifikationspunkter osynliggjordes genom att de helt enkelt fick passera obemärkta förbi. Precis det som skulle undvikas skedde. De som på olika sätt avvek från den svenskdefinierade måttstocken blev sammanförda med varandra. De blev också separerade från andra och behandlade som en speciell och bristfällig kategori elever.

I denna process rangordnades såväl språk som barn och bakgrunder. Helt på tvärs mot de utbredda idealen om allas lika behandling oavsett bakgrund skedde denna rangordning med hänvisning till härkomst – icke-svensk härkomst.⁵

Olika bakgrunder men liknande positioneringar

Med ovanstående analys som fond riktar jag nu blicken mot de unga vuxna jag intervjuat. Många svenska etnografiska studier som publicerats under senare år om unga med utländsk bakgrund i Sverige behandlar *antingen* kvinnor eller män och är avgränsade till några som utgör, eller antas utgöra, en grupp på basis av sådant som etnicitet, religion, intresse eller stil. Här märks exempelvis medie- och kulturvetaren Owe Sernhedes studie av ”hiphopkillar” (2002), etnologen Marja Ågrens avhandling om unga med finsk bakgrund (2006), sociologen Catrin Lundströms avhandling om unga kvinnor hon ringar in som ”svenska latinas” (2007) och etnologen Pia Karlsson-Mingantis avhandling om unga kvinnor som positionerar sig själva som ”praktiserande muslimer” (2007).

De sexton unga jag behandlar är inte valda på grund av att de antas ha någon slags gemensam grupptillhörighet baserad på etnicitet, religion, intresse eller stil. De är inte av samma kön, utan tolv män och fyra kvinnor.⁶ Inte heller socialt utgör de någon homogen grupp. Sex av de sexton studerade vid intervjutillfället (flertalet på universitet eller högskola) sju yrkesarbetade (som elektriker, kock, säljare, barnskötare, företagare inom

restaurangsektorn eller med annat inom denna bransch) och tre stod utanför arbetsmarknaden (en kvinna var arbetslös/hemma med barn och två män avtjänade fängelsestraff). De unga jag undersöker här är med andra ord en i många hänseenden heterogen skara som dock alla är födda i Sverige av föräldrar/någon förälder som vuxit upp i ett annat land⁷ och som alla är uppvuxna i en statusmässigt nedgraderad ytterstadsdel som utgör en typisk uppväxtmiljö för barn till migranter.⁸

Trots denna heterogenitet visade det sig att många positionerade sig på snarlika sätt när det gällde såväl språk som svenskhet. De här överrensstämmelserna återfanns i så många som femton av de sexton intervjuerna, nämligen i intervjuerna med dem som beskrev hur innebörder som läggs i deras utseende och deras sätt att tala svenska medför att de tenderar att positioneras och tilltalas som invandrare och icke-svenska. ”Om jag börjar i en ny klass eller så, och presenterar mig. Då ser ju inte de andra på mig som *svensk!*”, förklarar till exempel Madlen som är en av dem som idag studerar på universitet. ”De ser mig direkt som invandrare”, säger hon och menar att denna positioneringen framförallt tar sin utgångspunkt i att hon i en svensk kontext tenderar att uppfattas som ”mörk”.

Den som inte gav uttryck för erfarenheter av att bli positionerad som invandrare och icke-svensk var Tapio vars båda föräldrar är finsktalande migranter från Finland. Tapio uppfyller heller inte det utseendemässiga kriteriet i den informella invandrardefinition jag diskuterat ovan. Snarare passar han med sitt blonda, ljushyllta yttre in i rådande förställningar om svenskhet.

De ungas förhållningssätt till språk

Hur ser då de ovan nämnda överensstämmelserna i intervjuerna ut? Hur positionerade sig de unga med erfarenheter av att bli tillskrivna icke-svenskhet när det gällde språk?

De ungas föräldrar hade modersmål som syrianska, arabiska, turkiska, spanska, finska, tyska samt olika afrikanska språk.⁹ På frågan om huruvida de själva var flerspråkiga svarade samtliga *att* de var det. Samtidigt framhävde de sällan något av sina föräldrars modersmål när jag frågade *vilka* språk de talade. I första hand framhöll de istället något eller några språk som de lärt sig via skolan, kamrater eller media – som engelska, spanska eller i något fall franska eller italienska. Det språk som nämndes därefter var oftast svenska. Först i tredje hand kom vanligtvis föräldrarnas/någon av föräldrarnas modersmål. ”Ja, jag har ju läst italienska på gymnasiet”, svarar exempelvis Johannes på min fråga om han är flerspråkig. Johannes, vars båda föräldrar är syrianer

som vuxit upp i Turkiet, fortsätter sin uppräknning med engelska och sedan svenska. Först därefter omnämner han sina föräldrars modersmål och säger ”syrianska kan jag ganska bra”. Vid sidan av syrianska talar föräldrarna också turkiska och även detta språk nämner Johannes. Han stannar dock vid att han är trespråkig i engelska, svenska och syrianska – i angiven ordning. Italienska faller bort eftersom ”det var ett tag sedan” medan turkiska räknas ut med kommentaren: ”Jag kan det inte så flytande, liksom”. De unga tenderade alltså att underkommunicera sina kunskaper i föräldrarnas modersmål när flerspråkighet kom på tal och att i första hand framhålla andra språk.

Något annat som upprepar sig är sätten att beskriva den egna användningen av föräldrarnas/någon av föräldrarnas modersmål. Det skildras som ett språk som i första hand talas med föräldrarna. Även kommunikation med äldre släktingar, med andra inom den egna diasporiska gruppen och med icke svensktalande släkt utanför Sverige omnämns som användningsområden.

Föräldrarnas/någon av föräldrarnas modersmål är också det språk flertalet definierar som sitt eget modersmål. Bland dem som kallade sig syrianer framstår syrianska också som en etnisk identitetsmarkör. ”Måste man kunna syrianska för att vara syrian. Så säger dom”, menar till exempel Claudia under en diskussion där hon reflekterar över att det finns syrianer som har arabiska som modersmål. Trots att syrianska beskrivs som ett av de kriterier som definierar en syrian är det flera av de intervjuade som kallar sig syrianer som menar att de inte behärskar detta språk fullt ut. Ett exempel är Johannes som vi mötte ovan. Han synliggör sin koppling till den kristna syrianska diasporan med ett stort kors i kedja runt halsen och ett kors tatuerat på ena armen. När det kommer till språk säger han dock att svenska är hans starkaste språk och att han också behärskar engelska bättre än syrianska. ”Jag kan inte syrianska så bra. För det blir ju så. När man bor i Sverige så pratar man svenska. *Fast* jag har lite brister där också. Jag har lite... vad säger man... jag har inte ren svenska så att säga. Jag har lite brytning”.

Ytterligare ett återkommande drag gäller just det svenska språket och bland annat dess användningsområde. Svenska framstod vid sidan av föräldrarnas modersmål som ett slags första språk i det att det var ett språk som ofta talades i hemmet. Det var nämligen det språk som flertalet uppgav att de använde med den del av familjen som utgjordes av den yngre generationen, det vill säga syskonen. I några fall där föräldrarna talade olika språk hade svenska efter de tidigaste barndomsåren också blivit det språk som användes med föräldrarna. Som till exempel Natalie sade: ”Först pratade mamma bara sitt modersmål med oss, men sen blev det svenska”. Svenska språket var också det som de unga beskrev som

det vanligaste kommunikationsmedlet bland kamraterna – som oftast var andra som var barn till migranter.

Även de ungas sätt att tala om sina språkförmågor uppvisar regelbundenheter. De flesta kom under intervjun med kommentarer om att deras kunskaper i föräldrarnas modersmål var bristfälliga. På samma sätt kommenterade de sina kunskaper i svenska. Att inte fullt ut behärska det språk som föräldrar och äldre släktingar talar var något som många menade kunde kännas lite pinsamt, till exempel vid släkträffar. Men det beskrevs inte på långt när lika besvärande som upplevelsen av den egna svagheten i svenska språket. När Morgan, vars båda föräldrar har arabiska som modersmål, berättade om sina mycket höga ambitioner för framtiden sade han plötsligt: ”Du får ursäkta min svenska. Den var faktiskt bättre för ett par år sedan. Men så började jag plugga på engelska. Min svenska har blivit sämre på sista tiden”.

Med mig pratade de unga, som jag uppfattade saken, en svenska med ett ofta brett ordförråd – om än med olika grader av lätt ”brytning”. Men de tillfällen där de på eget initiativ förde in temat språk i samtalen var framförallt genom just kommentarer om den egna svenskans brister. Och att be mig om ursäkt för det egna sättet att tala svenska var nog den språkrelaterade utsaga som återkom mest frekvent under intervjuerna. Ofta kom sådana kommentarer, som jag upplevde det, helt opåkallat.

I intervju efter intervju upprepades också – även det tillsynes omotiverat – kommentarer om att den egna svenskan blivit *sämre* med åren. ”När jag var yngre kunde jag bättre svenska. Nu har jag brytning i svenska. För jag umgås ju mest med folk här [i den egna stadsdelen] och då blir det lite slang och lite fel. Jag pratar ju bara med invandrare här.” Så säger till exempel Daniel som definierar sig som syrian, men som inte kan syrianska utan betraktar svenska som sitt modersmål. Som bakgrund till sin upplevda ökande bristfällighet i svenska anger Morgan att han efter grundskolan satsat på engelskspråkiga utbildningar och därmed inte pratar så mycket svenska på dagtid. Men det absolut vanligaste var att som Daniel hänvisa till att det fanns få eller inga vänner med svenska som modersmål i det närmare umgänget.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att de ungas sätt att tala om och förhålla sig till språk var komplexa. Min poäng är dock inte att de är speciella. Tvärtom känns förhållningssätten säkert igen av många som intresserat sig för språkfrågor bland unga med utländsk bakgrund i Sverige (se till exempel Haglund 2005).

Det jag vill peka på här är att det *över* såväl könsgänser som etniska dito alltså framträdde likheter i sätt att förhålla sig till språk i den heterogena samlingen unga som berättade om erfarenheter av att positioneras som invandrare. Som framgått tenderade de till exempel

att underkommunicera sin flerspråkighet när det gällde föräldrarnas modersmål samt att beskriva sin svenska som bristfällig.

Jag vill dock också påminna om på den variation som förekom inom kategorin 'barn till migranter'. För det var som nämnts en som *inte* följde det mönster jag skildrat här, nämligen Tapio. Hans svar på frågan om huruvida han är flerspråkig var mer i linje med mina förväntningar: "Ja, jag är tvåspråkig", sade han med syftning på finska och svenska, och lade till att "sen kan jag ju engelska". Tapio fällde heller inga kommentarer som pekade på att han upplevde sina språkkunskaper i vare sig finska eller svenska som bristfälliga. När det gällde svenska positionerade han sig tvärtom som en person som behärskade svenska bra genom att hävda att de som till skillnad från honom själv gått i finsk hemspråksklass hade det svårt med svenskan. Ingenting i hans sätt att tala under intervjun signalerade heller att svenska inte var hans modersmål. Snarare pratade han vad man kan kalla standardsvenska, det vill säga svenska av den typ som dominerar i offentliga sammanhang som till exempel i massmedier.

Som jag fortsättningsvis ska visa så kan såväl överensstämmelserna som variationen i sätten att tala om språkförmågor och om språkanvändning förstås i relation till de ungas erfarenheter av andras positioneringar och tilltal.

Svar på (till)tal

När de unga som återger erfarenheter av att tilltalas som invandrare beskriver svenska som ett slags första språk och tillsynes opåkallat talar om sin behärskning av svenska som bristande och allt sämre, kan det ses som kommunikation med den inledningsvis nämnda fokuseringen på svenska språket. Under de ungas skoltid var nämligen talet om en "bra svenska som nyckeln till samhället" (se t ex Sjögren, Runfors & Ramberg 1996) av de mer dominerande diskurserna (Runfors 2003, se till exempel s 102ff, 150–161). Det var som nämnts en diskurs också hos de unga, till och med när vi möttes tio år senare. Den slogs som jag visat an i våra samtal utan att jag ställde explicita frågor om deras svensk-kunskaper – antagligen för att jag uppfattades som representant för majoritetssamhället, dess utbildningsinstitutioner och därmed också som företrädare för denna dominerande diskurs.

De likartade sätten att tala om den egna flerspråkigheten kan i sin tur sättas i relation till utbredda och dominerande sätt att värdera olika språk och platser. De språk som de unga tenderade att nämna först – som engelska, spanska, franska och italienska – är nämligen sådana europeiska språk som har en speciell och upphöjd status i skola och samhälle.

Det är också tidigare kolonialmaktens språk. Föräldrarnas modersmål nämndes vanligtvis först i tredje hand, efter svenska som oftast smög sig in i mitten. Dessa modersmål är också i många fall språk som tenderar att tilldelas lägre status i den värderingsskala som är dominerande idag och som kan ses som ett av kolonialtidens avtryck i samtiden. De ungas tycktes alltså förhålla sig till denna skala när de beskrev och indirekt värderade sin flerspråkighetskompetens.

Vid sidan av utseende framhöll intervjupersonerna språk som en grund för andras positioneringar av dem som icke-svenska. Under deras skoltid var ett *annat modersmål än svenska* ett av de officiella kriterierna för att kategorisera dem som ”invandrabarn”. I deras berättelser tio år senare framstår dock inte föräldrarnas eller det egna modersmålet som något som på ett avgörande sätt definierar dem som invandrare. Det som samverkar med utseende i omvärldens bedömning av dem som icke-svenska är istället *deras sätt att tala svenska*.

Dessa sätt att tala svenska var i själva verket två. I intervjuerna beskrev de unga dels en svenska som först och främst används med personer utanför förorten, dels en variant av svenska som främst används med kamrater. Det senare sättet att tala svenska omtalades som ”slang” och nämndes framförallt av de unga männen. ”Man pratar som ett eget språk, en slang. Man använder lite från turkiskan, från spanska, från syrianska... ja, du vet, från typ alla...”, säger till exempel Daniel och lägger till att det också ingår att tala ”brutet”. ”Men”, förklarar Daniel, ”när jag träffar folk som kan [svenska] så ändras mitt sätt att prata lite grann. Som nu med dig till exempel, så blir det inte att man tar med det här slanget”.

När det gäller de ungas utåtriktade svenska så beskrevs avvikelse från det de kallade riktig svenska eller modersmålssvenska som ett personligt tillkortakommande. När de till exempel bad mig om ursäkt för sin svenska förmedlade de en upplevelse av och en vetskap om att deras sätt att tala svenska betraktas som ”sämre” och felaktigt (jämför Bunar & Kallstenius 2006, s 52f). Att inte tala ”modersmålssvenska” betecknades alltså som ett individuellt misslyckande. Samtidigt var det ett misslyckande de unga kvinnorna och männen delade. På så sätt framstod det också som något gemensamt och förenande.

Det inåtriktade sättet att tala svenska, ”slangen”, har i forskning och debatt diskuterats som till exempel ”Rinkebysvenska” (jämför till exempel Kotsinas 1988, 1996) och ”Miljonsvenska”.¹⁰ När detta sätt att tala nämndes i samtalen med mig var det framförallt i egenskap av ett hot mot den utåtriktade svenskan. ”Slangen” beskrevs som något som kan smitta av sig på och försämra denna. Den framstod därmed som något som kan bidra till det individuella misslyckandet. Men ”slangen” framträdde också som något djupt kollektivt, som ett

”eget språk” som unga med vissa förutsättningar delar. Det tedde sig därmed som starkt gemensamhetsskapande – speciellt bland de unga männen (jämför till exempel Jonsson 2007).

Tvåspråkighetsforskarna Ellen Bijvoet och Kari Fraurud (2006, 5ff) framhåller precis det som framkommer bland de unga jag intervjuat, nämligen att den svenska som talas i ytterstadsdelar som den jag undersökt består av flera olika varieteter. De här varieteterna som jag – med ledning av de ungas beskrivningar – kallat en utåtriktad respektive en inåtriktad svenska benämner Bijvoet och Fraurud (2006) ”andraspråkssvenska” respektive ”förortsslang”. Förortsslangen definierar de som ett multietniskt grupp- och ungdomsspråk och som en markör för identitet och grupptillhörighet. Även i mina intervjuer framträder alltså ”slangen” på detta sätt.

”Andraspråkssvenska” beskriver Bijvoet och Fraurud (2006) däremot inte som något gruppspråk eller något enhetligt sätt att tala utan som svenska talad ”av personer som lärt sig eller håller på att lära sig svenska som ett andra (eller tredje och så vidare) språk” (s 5). De ser alltså ”andraspråkssvenskans” individuella variationer som en effekt dels av talarnas olika första språk, dels av hur långt talarna kommit i sin svenskinlärning.

De unga jag intervjuade beskrev emellertid andraspråkssvenskan (den utåtriktade svenskan) på ett annat sätt. De skildrade det som påverkat av slangspråket, snarare än av deras eget förmodade första språk, föräldrarnas modersmål. De beskrev det också som något som blivit *sämre* med tiden, snarare än bättre. I utsagorna blir det tydligt att även detta sätt att tala svenska är länkat till samhälleliga sociala relationer och till frågor om hur man blir positionerad av andra och positionerar sig själv. De unga framställer nämligen *både* den inåtriktade *och* den utåtriktade svenskan som något som signalerar till andra att svenska *inte* är deras modersmål – även om Daniel faktiskt menade att svenska var just det och även om svenska framstod som ett första språk också för de andra i vissa sammanhang. Och *båda* sätten att tala svenska bildade, enligt dem själva, grund för andras definition av dem som invandrare och icke-svenskar.

De här unga brottades under intervjuerna med diskurser och bedömningsskalor som aktiveras av invandrarpositionen. Och ett sätt att förstå de överrensstämmande och gränsöverskridande drag jag diskuterat ovan är alltså att se dem som svar på liknande tilltal de hade att hantera till följd av den position de tillskrevs.

Även variationen bland dem som är barn till migranter kan förstås i relation omvärldens positioneringar och tilltal. Som jag beskrivit svarade Tapio på ett annat sätt på mina språkrelaterade frågor. Som nämnts gav han inte heller uttryck för erfarenheter av att betraktas som

invandrare. Han tampades överhuvudtaget inte med tilltal relaterade till denna tillskrivning på samma sätt som de andra under intervjun. Till exempel kommenterade han språk- och identitetsfrågor långt mycket mindre. Så – även om Tapio delar positionen som förortsungdom med migrerade föräldrar med de övriga jag behandlat här, delar han inte de erfarenheter och villkor som invandrarpositioneringen för med sig.

Tilltal och självbild

I intervjuerna återfinns som jag visat ovan kopplingar mellan å ena sidan kulturalismens kategoriseringspraktiker och tilltal och å andra sidan de ungas sätt att tala om språk.

Som vi ska se återfinns *dessutom* kopplingar mellan kulturalismens kategoriseringspraktiker och de ungas sätt att tala om sig själva. För ”invandrare” var inte bara en position som de erfor att de skrevs in i av andra. Det var dessutom en position flera menade att de inte kunde ta sig ur till följd av den icke-svenskhet som tillskrevs deras utseende och deras sätt att tala svenska. ”Det spelar ingen roll hur högt jag skriker att jag är svensk. Jag blir inte sedd som svensk i alla fall”, menade till exempel Amer som har en förälder som är född i Sverige och en som är född i ett Afrikanskt land.¹¹

Amer tillhör det fåtal bland de femton som beskriver aktiva försök att i vissa situationer inta en svensk position. Flertalet förhåller sig snarare som Sonya som säger att hon inte betraktar sig själv som ”svensk” och beskriver ”svenskar” som några ”Andra” – som både ser ut och tänker på ett annat sätt än hon själv gör. När jag försökte resonera med de unga om huruvida den egna positioneringen kunde variera från en situation till en annan fick jag ofta svaret ”Nej!”. Men när jag lade till följdfrågan ”hur är det till exempel om du besöker släkt i en förälders hemland?” hände det att jag fick svar i stil med Morgans: ”Alltså när jag är i [afrikanskt land] då är jag svensk. *Då* blir jag svensk – när jag är med mina släktingar och så. Eftersom jag inte pratar det språket lika bra som dom och tänker i andra banor typ.” ”Svensk” var alltså en position flertalet av de unga menade de inte hade tillträde till i *Sverige* – och som de i denna kontext oftast inte heller gjorde anspråk på.

Trots erfarenheterna av att skrivas ut ur svenskheten och in i invandrarpositionen så använde många unga *själva* det enhetliggörande och reducerande motsatsparet svensk – invandrare i sina berättelser (jfr Engblom 2004). När jag mot slutet av intervjun med Sonya kommenterar att hon genomgående talat om ”svenskar” som några andra säger hon: ”Man har ju alltid invandrarbakgrund. Fast jag säger att jag är svensk så ser ju inte folk mig som en svensk.” När jag frågar hur det

kommer sig att människor inte ser henne som svensk tittar hon på mig som om jag vore dum och säger med emfas: Men det *är* ju bara så! Jag har ju svart hår och dom är ljushåriga. Det *är* ju bara så.” Liknande svar och reaktioner fick jag från många av de andra femton.

Samtidigt som positionen som invandrare kunde beskrivas som något tvingande var det en position som de unga ofta intog under intervjuerna. När jag försökte resonera om detta fick jag ofta svar där den egna positioneringen sammankopplades med den position man skrevs in i av andra. Johannes sade visserligen till skillnad från flertalet andra att han faktiskt känner sig svensk ibland. Men när jag frågade jag honom hur det kommer sig att han, trots detta och trots att han är född och uppvuxen i Sverige talat som sig själv som invandrare under vårt samtal sade han: ”Jag blir betraktad som en invandrare. Det är klart jag blir. Men jag säger inte att det är fel att dom betraktar mig som en invandrare. Det är ju inte så många som säger: ’Ja, men du är född i Sverige. Därför är du svensk’. För dom ser att jag är mörk och att jag inte pratar så bra svenska. Det är klart att dom ser mig som invandrare, liksom. Men det är inget fel i det. För jag *är* ju invandrare...eller... jag har föräldrar som är invandrare. Jag själv är född här. Jag ser det inte som fel. Inte alls.”

I många av intervjuerna återkom sådana här *pendlingsrörelser* mellan att å ena sidan tala om invandrare som en positionering man inte kan undkomma och att å andra sidan själv positionera sig som invandrare. Där återkom också *sammansmältningar* av tillskrivningen och den egenintagna positionen – det som Johannes ger uttryck för när han säger att ”jag *är* ju invandrare”.

Svenskhet, icke-svenskhet och språk

De femton som blev positionerade som invandrare och själv positionerade sig på detta sätt gav inte bara uttryck för likartade förhållnings-sätt *till* språk. Det visade sig att de dessutom positionerade sig på likartade sätt *med hjälp av* språk.

Att deras sätt att tala svenska bidrog till att de positionerades som icke-svenska var en erfarenhet dessa unga delade. I så motto tedde sig såväl den inåtriktade som den utåtriktade svenskan som stigmatiserande. Men de här sätten att tala svenska och deras avvikelse från ”modersmålssvenska” framstod också som identitetsskapande. De var tecken de unga kvinnorna och männen själva brukade i den ovan diskuterade egen-positioneringen som invandrare.

Omvänt användes ”modersmålssvenska” för att definiera dem som de unga tog spjårn mot i denna positionering, nämligen dem som de inte bara kallade ”svenskar” utan emellanåt också ”modersmåls-

svenskar”. För ”svenskar” tenderade inte bara att beskrivas som några som ser ut och tänker på ett annat sätt än de själva, utan också som några som talar svenska på ett annat sätt – på ett sätt som klagör att det är deras modersmål.

Hur positionerade sig då Tapio – som alltså *inte* beskrev erfarenheter som de ovan? Eftersom jag ville undersöka vilka etniska kategorier de unga själva förstod sig och andra igenom, försökte jag undvika att för egen del introducera sådana i samtalen. Först i sista delen av intervjun ställde jag explicita frågor kring positionering. Jag knöt då an till kategorier de intervjuade brukat. Men till skillnad från de flesta andra använde Tapio inte kategoriseringar som svensk och invandrare – och inte heller etniska kategorier. Jag fick följaktligen treva mig fram: ”Det är ganska intressant det där hur man tänker på sig själv i olika sammanhang. Det är ju ofta så att man ser sig själv på lite olika sätt i olika situationer. Hur tänker du på dig själv i olika situationer”, försökte jag. Tapio, som varit ganska kortfattad redan tidigare blev nu än mer sparsmakad: ”Tja, jag brukar nog inte tänka så mycket. Svår fråga”, svarade han. För att göra det lättare eller åtminstone lite tydligare gav jag allmänna exempel på hur andra resonerat och introducerade därmed själv kategorierna svensk och invandrare. ”Så tänker inte jag. Nä, jag är nog mig själv hela tiden” svarade Tapio och menade att det inte är spelar någon roll hur han blir definierad av andra. Jag försökte komma vidare genom att tala om skillnaden mellan att uppfattas som ljus eller mörk, om de möjligheter som olika utseenden ger när det gäller att kunna passera i olika sammanhang och om att man kan bli definierad på sätt man själv inte känner sig hemma i. Men Tapio knöt inte an till mina resonemang. Han sade bara kort att ”jag är Tapio” och positionerade sig därmed *vid sidan* av de diskuterade binära och grovhuggna kategorierna svensk – invandrare.

Tapios sätt att svara kan tolkas som uttryck för att mina resonemang helt enkelt inte slog an till erfarenheter hos honom. Även om han inte ville resonera om det så torde dock hans blondhet och ”brytningsfria” svenska innebära att han, till skillnad från de andra, har möjlighet att undgå tillskrivningen invandrare. Hans utseende och sätt att tala svenska torde vidare innebära att han har möjlighet att passera som svensk – åtminstone i mer anonyma sammanhang.

Tapio berättar dock inget som antyder att han utnyttjar dessa möjligheter. Hans förhållningssätt kan därmed tolkas även på ett annat vis, nämligen som uttryck för att *ingen* av positionerna svensk – invandrare skulle kännas bekväm eller möjlig för honom att inta och gestalta fullt ut. Tapios utseende och uttal medför inte bara att han i mer anonyma sammanhang sannolikt kan passera som svensk utan troligtvis *också* att han kan tillskrivas en svensk identitet oaktat vad han själv vill. Och om han själv skulle försöka inta denna position så

kan samtidigt andra tecken – som hans namn – göra att han misslyckas. Tapios sätt att placera sig vid sidan av positionerna svensk – invandrare kan då ses som svar på den ambivalens som omger honom och andra med finsk bakgrund i Sverige när det gäller deras placering i dessa positioner (jämför Ågren 2003).

Sammanfattningsvis framträdde både hos Tapio och de andra förbindelserna mellan deras erfarenheter av andras positioneringar och de egna positioneringarna. Det fanns vidare förbindelser mellan deras sätt att i intervjuerna tala om språk *och* om sig själva. Det fanns med andra ord kopplingar mellan deras språkliga positioneringar och deras identitetsrelaterade dito samt kopplingar mellan de positioner de skrevs in i av andra, de positioner de kände att de kunde göra anspråk på och de positioner de själva intog.

Diskursiv skugga och delade identifikationer

Jag inledde den här artikeln med att fråga hur man kan förstå att vikten flerspråkighet framhålls med hänvisning till globalisering och människors ökade rörlighet *samtidigt* som flerspråkighetsambitioner inte sällan hamnar i skuggan av tal om svenskinläring. Som jag visat är det inte bara flerspråkighetsambitioner som kan förstås i relation till globaliseringen. Paradoxalt nog kan även överskuggningen av dessa ambitioner ses i detta ljus – i relation den nynationalism och kulturalism som följt i globaliseringens spår. Som jag nämnt söker nationer och grupper världen över sina särdrag i globaliserings- och homogeniseringstider. Med avstamp i en empirisk studie av nationens kärnbastion skolan har jag visat hur sökandet efter det särpräglat svenska möter utbredda visioner om olikhetsblindhet samt om Sverige som en samlad gemenskap av (jäm)lika. På de ytterstadsskolor jag diskuterat gestaltades kulturalismens benägenhet att beskriva samhällen och dess relationer i kulturella termer. Där synliggjordes hur den mångfasetterade måttstock eleverna mättes med kulturaliserades och började benämnas svensk. I förhållande härtill formades också normens motsats – den kulturaliserade avvikarpositionen invandrare och icke-svensk. Ambitionen på skolorna blev att göra de elever som skrevs in i den senare positionen jämlika genom tillförsel av svensk kultur och inte minst kunskaper i svenska språket. Utanför denna ljuskägla och i diskursiv skugga hamnade därmed sådant som till exempel satsningar på flerspråkighet.

Även de ungas förhållningssätt kan förstås i relation till kulturalismen. Därmed är vi inne på artikelns andra fråga, nämligen vad kulturalismen och dess fokusering på svenska kan betyda för unga

vuxna barn till migranter födda och uppvuxna i Sverige – för deras sätt att se på språk och på sig själva.

Med utgångspunkt i en intervjustudie har jag visat att kulturalismen placerar de unga på olika positioner. Jag har också visat hur deras syn språk och på sig själva varierade med dessa positioneringar. De som beskrev hur de positionerades och tilltalades som invandrare på grundval av innebörder som lades i utseende och sätt att tala svenska uttryckte liknande förhållningssätt till språk och identitet – olika kön och bakgrunder till trots. Till exempel tenderade de att underkommunicera sin flerspråkighet när det gällde föräldrarnas modersmål och att beskriva sin svenska som bristfällig. Vidare positionerade de sig själva som invandrare och icke-svenska. Tilltalet som invandrare bidrog med andra ord till att det skapades delade perspektiv på språk och delade identifikationspunkter bland en heterogen skara unga. Det innebär alltså att kulturalismens tillskrivningar formar villkor som gör något med unga människor.

Men de unga gör också själva något när de svarar på dess positioneringar och tilltal. De som kallade sig invandrare övertog ett tillskrivet och enhetliggörande epitet. Samtidigt byggde de därigenom en gemensam identifikationspunkt – en identifikationspunkt som över-skred könsgränser liksom etniska, religiösa och diasporiska gränser. De byggde denna överskridande identifikationspunkt med bland annat de språkliga positioneringar som bidrog till andras tillskrivning, nämligen svenska talat på icke modersmålaktiga sätt. Däremot använde de *inte* andra tecken som brukar länkas till invandrarstereotypen, åtminstone för unga män – som olika underklasspositioneringar eller en gemensam kläd- eller musikstil. Snarare positionerade sig flertalet som uppåtsträvande och även på andra sätt som utmanar denna stereotyp. Till detta får jag dock återkomma mer utförligt vid något annat tillfälle. Det samma gäller även Tapio, hans ambivalenta position och hållning samt inte minst frågan om hur det jag beskrivit här förhåller sig till andra empiriskt grundade studier av unga vuxna barn till migranter som har olika bakgrunder men som förenas av erfaren invandring. Tills vidare konstaterar jag att mina resultat pekar på vikten av att diskutera ungas identitetskonstruktioner liksom deras uppfattningar om sina språkliga kompetenser i relation till, och som svar på, de villkor som skapas av omvärldens tillskrivningar och tilltal.

Noter

1. De arton av totalt tjugotre före detta klasskamrater som jag intervjuat är de som jag lyckades få kontakt med och som uttryckte intresse för att vara med i studien.
2. Femton av de unga hade två migrerade föräldrar medan den resterande endast hade en migrerad förälder. Jag anger inte de nationer där föräldrarna är födda då detta i några fall skulle kunna riskera de medverkandes anonymitet.
3. Undersökningen handlar om livsval och identifikationer bland unga i stigmatiserade stadsrum. Vid sidan om de unga jag diskuterar här innefattar studien ytterligare två unga som inte är barn till migranter – en man och en kvinna.
4. Den första intervju-sektionen var tillbakablickande, med frågor som fokuserade på vad som hänt de intervjuade under de tio år som förflutit sedan vi sågs i samband med mitt fältarbete. Den andra sektionen innehöll frågor hur de unga levde vid tiden för intervjun medan den tredje var inriktad på frågor om hur de tänkte kring framtiden (sysselsättning, boende, familj, fritid, umgänge osv). I den fjärde och sista sektionen lämnade jag det biografiska anslaget och fokuserade på frågor om bemötande, kategorisering och representation. Jag knöt då an till kategorier den intervjuade själv introducerat under samtalet och anslog en mer diskuterande ton.
5. Denna analys av hur visionen om olikhetsblindhet omsattes med oönskade följder ska inte uppfattas som en argumentation för den motsatta strategin, kulturellt erkännande (jfr Taylor 1995, 1999). Även denna strategi riskerar nämligen att leda till kulturaliserande beskrivningar av människor, sociala relationer och processer. De mångfasetterade identifikationspunkter som formas i dagens komplexa och globaliserade samhälle ryms varken i kategorierna svensk/invandrare eller i de etniska etiketter som emellanåt används i syfte att praktisera kulturellt erkännande.
6. Artikelunderlagets snedfördelning mellan könen är en effekt av en snedfördelning i undersökningsmaterialet. Det omfattar i sin helhet tretton unga män men bara fem unga kvinnor, vilket avspeglar det faktum att pojkarna var långt fler än flickorna i den gamla skolklassen. Mansdominansen har ytterligare förstärkts av att tre av de totalt fem före detta klasskamraterna som föll bort ur undersökningen är kvinnor.
7. Fjorton av de sexton var vid intervjutillfället dessutom svenska medborgare.
8. En undersökning som liksom min behandlar unga med *olika* bakgrunder, religioner, intressen, stilar etc som förenas av sin hemvist i en ytterstadsdel är etnologen Åsa Anderssons *Inte samma lika* (2003). Hon koncentrerar sig dock enbart på unga kvinnor.
9. Språken är uppräknade i fallande ordning efter antalet föräldrar med detta modersmål. Att jag inte är mer precis när det gäller *vilka* afrikanska språk det gäller är avsiktligt och ämnat att säkra de medverkandes anonymitet.
10. Miljonsvenska är en benämning som lanserades av tidningen Gringo. Prefixet "miljon" pekar ut att den svenska som avses är den som talas i miljonprogrammets ytterstadsdelar (se t ex <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2207&a=541437> – hämtat 2009-01-10).
11. Min vaghet angående den afrikanska nation där Amers förälder är född är avsedd att skydda hans anonymitet.

Referenser

- Ahmed, Sara (2004): Declarations of whiteness: The non-performativity of anti-racism. *Borderlands E-journal*, 3(2). (http://www.borderlands.net.au/vol3no2_2004/ahmed_declarations.htm)
- Alghasi, Shahram; Eriksen, Thomas Hylland & Ghorashi, Halleh (2009): *Paradoxes of Cultural Recognition. Perspectives from Northern Europe*. Ashgate.
- Andersson, Åsa (2003): *Inte samma lika. Identifikationer hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*. Stockholm: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Anthias, Floya (2007): Ethnic ties: Social capital and the question of mobilisability. *The Sociological Review*, 55(4), s 788–805.
- Bijvoet, Ellen & Fraurud, Kari (2006): Svenska med något utländskt. I *Språkvård* 4, 2006, s 4–10.
- Blackledge, Adrian (2005): *Discourse and Power in a Multilingual World*. Amsterdam: John Benjamins.
- Brah, Avtar (1996): *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London and New York: Routledge.
- Bunar, Nihad & Kallstenius, Jenny (2006): ”I min gamla skola lärde jag mig fel svenska” – en studie om skolvalfriheten i det polariserade urbana rummet, I *Rapport integration 2005*, bilaga s 1–68. Norrköping: Integrationsverket.
- Carlson, Marie (2002): *Svenska för invandrare – brygga eller gräns? Syn på kunskap och lärande inom sfi-undervisningen*. Göteborg: Studies in Sociology 13.
- Crul, Maurice & Vermeulen, Hans (2003): The second generation in Europe. I *International Migration Review*, 37(4), s 965–986.
- Engblom, Charlotte (2004): *Samtal, identiteter och positionering: Ungdomars Interaktion i en mångkulturell miljö*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Eriksen, Thomas Hylland (1998): *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa.
- Fanon, Frans (1997): *Svart hud, vita masker*. Göteborg: Daidalos.
- Ghorashi, Halleh (2007): Who dares to experiment with culture? I Rosi Braidotti, Charles Esche & Maria Hlavajova, red: *Dutch Pavilion Critical Reader*, s 125–143. Utrecht/Zürich: Bak&JPR/Ringier.
- Giddens, Anthony (1979): *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradictions in Social Analysis*. Berkeley: University of California Press.
- Giddens, Anthony (1981): Agency, institution and time space analysis. I Aaron V. Cicourel & Karin D. Knorr-Cetina, red: *Advances in Social Theory and Methodology: Toward an*

- Integration of Micro and Macro Sociologies*. Boston: Routledge & Kegan Paul, s 161–174.
- Giddens, Anthony (1984): *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1991): Structuration theory. Past, present and future. I Christopher G. A Bryant & Jary David, red: *Giddens' Theory of Structuration. A Critical Appreciation*. London: Routledge, s 210–221
- Gringoredaktionen (2006-05-02): *Miljonsvenska är språkglädje. Debatt "Blattesvenskan"*. Dagens Nyheter. (<http://www.dn.se/Dnet/jsp/polopoly.jsp?d=2207&a=541437>) [hämtad 2009-01-10]
- Gruber, Sabine (2007): *Skolan gör skillnad. Etnicitet och institutionell praktik*. Linköping: tema Etnicitet Linköpings universitet.
- Haglund, Charlotte (2005): *Social Interaction and Identification among Adolescents in Multilingual Suburban Sweden. A study of Institutional Order and Sociocultural Change*. Stockholm: Stockholm University, Centre for Research on Bilingualism.
- Hall, Stuart (1997): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.
- Jonsson, Rickard (2007): *Blatte betyder kompis: om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront.
- Karlsson Minganti, Pia (2007): *Muslima: islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige*. Stockholm: Carlsson.
- Kotsinas, Ulla-Britt (1988): Rinkebysvenskan: en dialekt. *Svenskans beskrivning*, 16(1), s 264–278.
- Kotsinas, Ulla-Britt (1996): Rinkebysvenska – ett ungdomsspråk. I Åke Daun & Barbro Klein, red: *Alla vi svenskar*. Fataburen 1996, s 28–45. Stockholm: Nordiska museet.
- Lundström Catrin (2007): *Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi*. Göteborg/Stockholm: Makadam.
- Mattsson, Katarina (2005): Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och det vita västerländska. I Paulina de los Reyes & Masoud Kamali, red: *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, s 139–158. Rapport från Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.
- Mohanty, Chandra Talpade (1999): Med västerländska ögon: feministisk forskning och kolonial diskurs. I Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn, red: *Globaliseringens kulturer*, s 195–210. Nora: Nya Doxa.

- Osman, Ali (1999): *The "Strangers" Among us. The Social Construction of Identity in Adult Education*. Linköping: Studies in education and psychology.
- Ronström, Owe, Runfors Ann & Wahlström Karin (1998/1995): "Det här är ett svenskt dagis". *En etnologisk studie av dagiskultur och kulturmöten i norra Botkyrka*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Runfors, Ann (1993): "För barnens bästa". *Lärarperspektiv på andraspråksinläring*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Runfors, Ann (2003): *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Stockholm: Prisma.
- Sernhede, Ove (2002): *Alienation is my nation: hiphop och unga mäns utanförskap i Det nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sjögren, Annick, Runfors Ann & Ramberg Ingrid (1996): *En "bra" svenska? Om språk, kultur och makt*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Skeggs, Beverly (2000): *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos
- Skeggs, Beverly (2004): *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- Stolcke, Verena (1995): Talking culture: New boundaries, new rhetorics of exclusion in Europe. *Current Anthropology*, 36(1), s 1–24.
- Taylor, Charles (1995): *Identitet, frihet och gemenskap. Politisk-filosofiska texter*. Göteborg: Daidalos
- Taylor, Charles (1999): *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.
- Tesfahuney, Mekonnen (1999): Monokulturell utbildning. *Utbildning & Demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 8(3), s 65–84.
- Thomson, Mark & Crul, Maurice (2007): The second generation in Europe and the United States: How is the transatlantic debate relevant for further research on the European second generation? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(7), s 1025–1041.
- Van Walsum, Sara (2006): *Cultural Politics and Dutch immigration and Nationality Law*. Bidrag presenterat på konferensen: The paradoxes of cultural recognition in Europe, Vrije Universiteit, Amsterdam, Nederländerna, oktober 2006.
- Ågren, Marja (2003): "Är du finsk, eller...?" *En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag.